

Pohybové programy pro zdravotně oslabené

PhDr. Klára Daďová, Ph.D.

katedra ZTV/TVL

FTVS UK

dadova@ftvs.cuni.cz

Tel: 2 2017 2386

Zdravotní oslabení

- snížená odolnost vůči chorobám a sklon k jejich opakování (např. u akutních zánětů dýchacích cest).
- zdravotní stav ohrožen působením nevhodného životního prostředí, režimem, výživou
- stav **rekonvalescence** (po operaci, po onemocnění)
- trvalé nebo dočasné odchylky tělesného vývoje nebo zdravotního stavu

Kdo sem může patřit?

.....

.....

.....

.....

Může se „oslabený“ věnovat PA?

- pravidelná, správně indikovaná, prováděná a kontrolovaná pohybová aktivita má řadu pozitivních vlivů na organismus

- Vypište co nejvíce konkrétních pozitiv pravidelné pohybové aktivity:

.....

.....

.....

.....

Nedostatek PA patří mezi základní rizikové faktory tzv. civilizačních chorob

Paffenbarger 1994:

Relative risk (RR) and mortality for CAD and MI with different physical activity in 14 625 Harvard graduates at age 45-84

<i>PA (kcal / week)</i>	mortality 10,000 men/ year	RR
< 1000	78.8	1.00
1000 - 2499	56.3	0.71
> 2500 (> 4.5 METs)	43.0	0.54
no sport	83.0	1.00 ref.
light sport	66.0	0.79
middle intensity (4.5 METs)	52.4	0.63

<i>Risk factor</i>	Prevalence (men / year, %)	RR	AR
low fitness	26	1.70	20.2
smoking	29	1.57	13.2
SBP > 140 mmHg	12	1.34	9.8
chol > 6.2 mmol/l	24	1.65	18.5

Farrel, 1997:

RR and atributive risk (AR) of mortality for heart diseases - comparison of different risk factors in 9777 men tested in aerobic centers 1970-1989

Příklady benefitů pravidelné pohybové aktivity

↑ fce srdce a plic

zlepšení metabolismu (nejen lipidů)

↓ tělesné hmotnosti

↑ zdatnosti a výkonnosti

↑ tolerance stresu

↑ schopnosti provádět aktivity běžného života
pozitivní vliv na psychický stav

Fajn, pohyb je skvělý...

ALE instrukce od lékařů (zejména praktických) často postrádají konkrétnější doporučení. Navíc, lékaři často sami nemají zcela konkrétní představu o možnostech pohybových aktivit a působení tělesné zátěže na organismus oslabeného...

Dokáže tedy oslabeného klienta namotivovat, zacvičit, korigovat odborník z UK FTVS?

Kód pojišťovny	RECEPT	poř. č.			
<small>Účel: předání pro celý recept (vizus, pohybový, rehabilitační a požávek opakování, nutná a neodkladná péče, atd.)</small>					
Příjmení a jméno <i>Reužhiz</i>					
Číslo pojištěnce		f.			
Bydliště (adresa)					
Popl.	Diagnóza ¹	Sk.	Kód	Započ. dopl.	Úhrada
Rp. <i>nechlastat neřít, co cít!</i>					
Popl.	Diagnóza ¹	Sk.	Kód	Započ. dopl.	Úhrada
Rp. <i>10.12.2015</i>					
Dne:	78 939 001	MUDr. Kateřina DOSTÁLOVÁ všeobecný praktický lékař Lužická 4, Prostějov tel.: 582 340 042		Přípravit:	Vydát:
razítko poskytovatele, jméno a podpis a telefon lékaře					

¹ Vypíše se povinně u případné zvláštní úhrady.

Proč se vlastně hýbat?

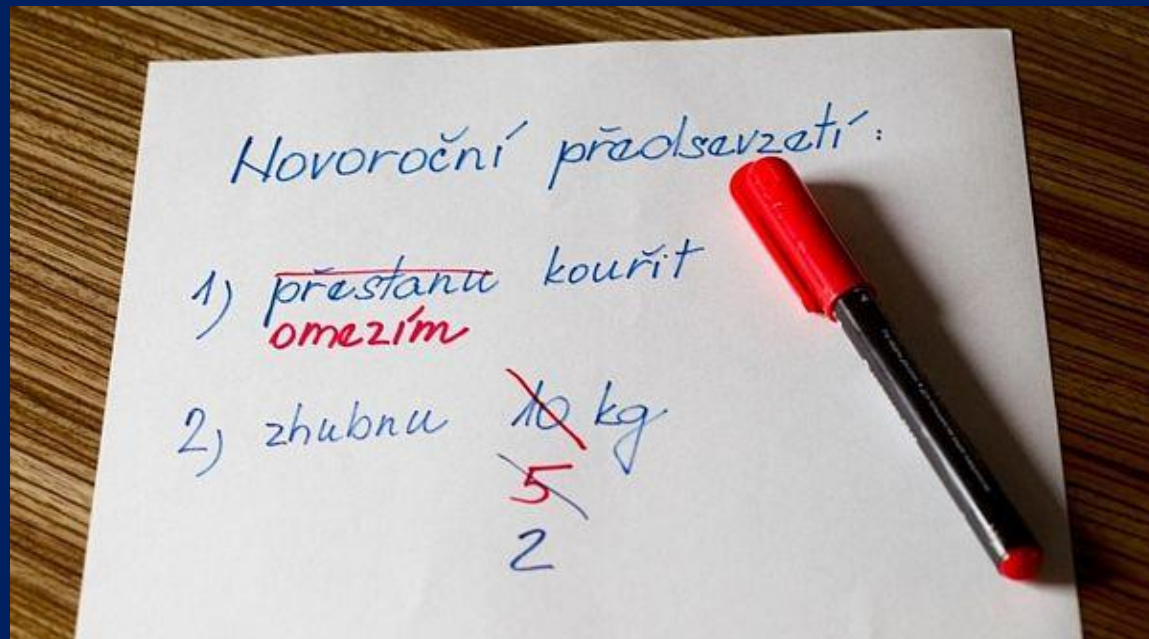
Obecné zásady pro předpis PA

- **názornost** (konkrétní „ordinace“)
- **přiměřenost** vzhledem k:
  - .....
  - .....
  - .....
  - .....
- **postupnost**
- **všestrannost**
- **soustavnost** (adherence)

Skupinová práce:

Pokuste se sepsat co nejvíce **důvodů, které mohou člověka motivovat ke cvičení**. Dejte jim pořadí podle důležitosti. Zamyslete se, co motivuje k pohybové aktivitě vás.

Adherence

= dosažená úroveň účasti na cvičebním programu, kterého se jedinec rozhodl účastnit

- účast (attendance) - % navštívených cvičení z ideálního počtu cvičení
- přilnavost (adherence) - dostatečná a nepřerušovaná účast, aspoň 2/3 cv.j., max. délka absence 2 týdny
- „odpadlictví“ (drop-out) - nedokončení programu, delší než měsíční výpadek bez „rozumného“ důvodu

pod 40 % - nízká adherence

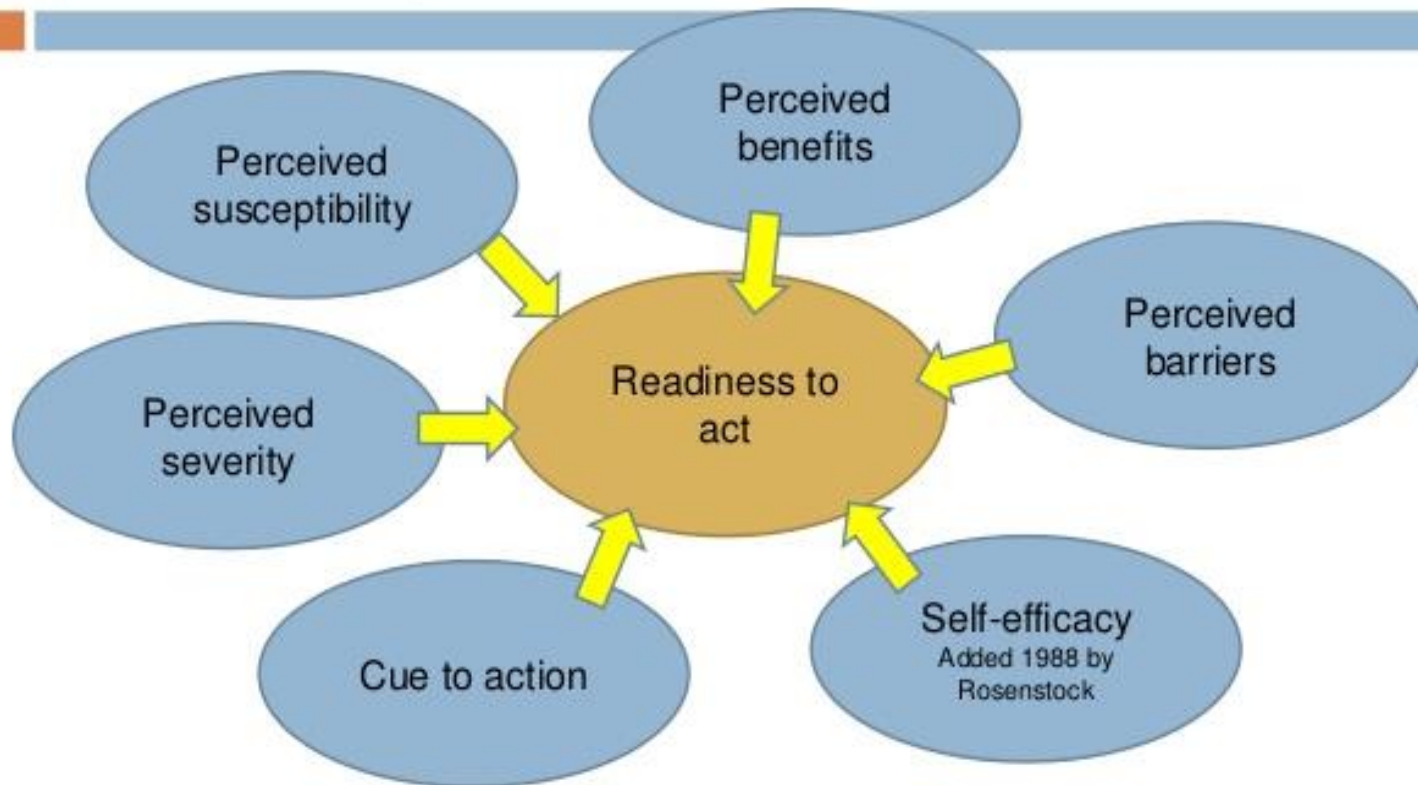
nad 80 % - vysoká adherence

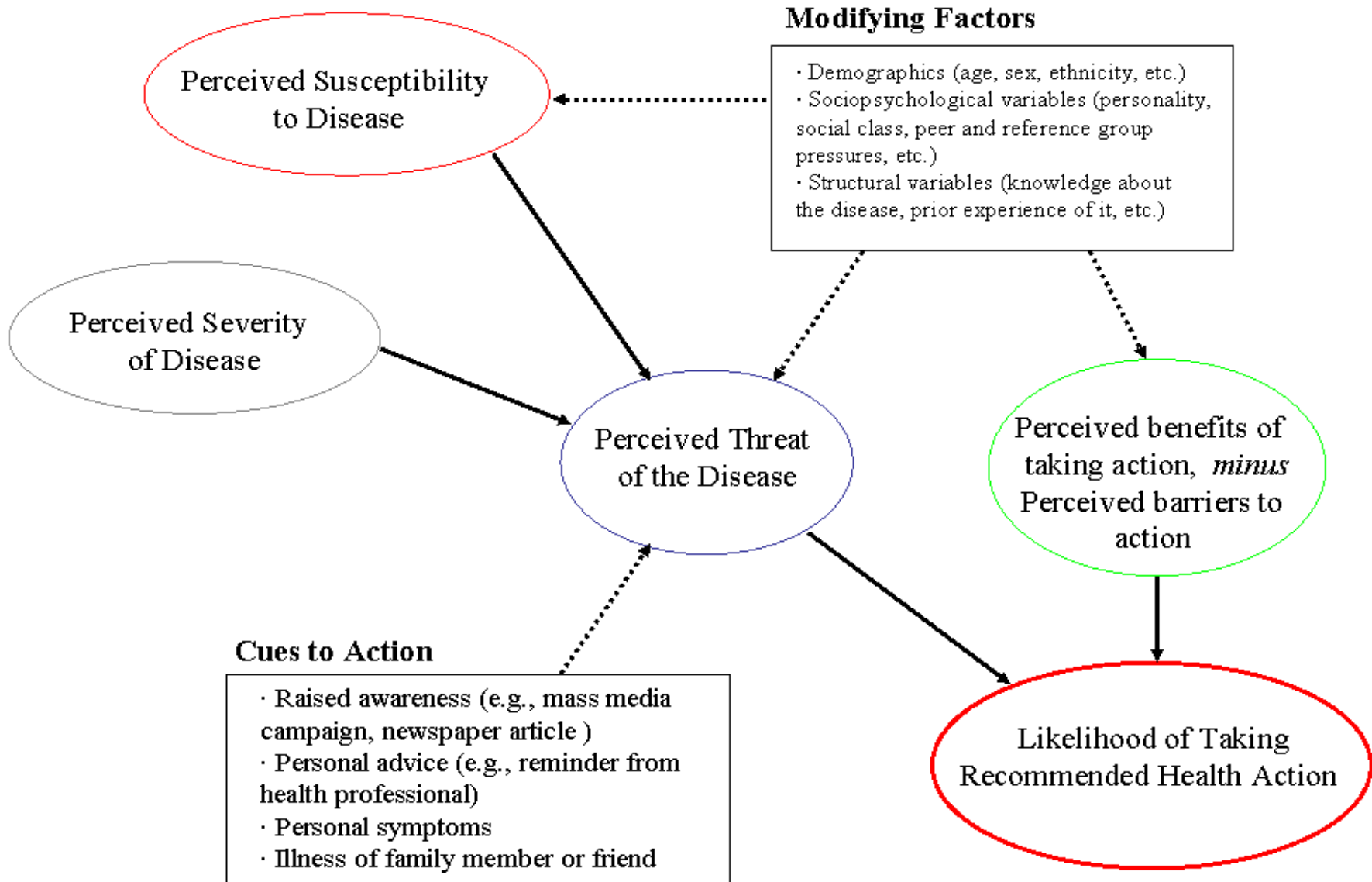
Faktory počáteční adherence k PA

- faktory spojené se zdravím a jeho vnímáním
  - aktuální stav
  - Health-Belief Model - vnímaná závažnost choroby
  - vliv lékaře či jiné autority a konkrétnost preskripce
  - kuřáctví, nadváha
- **personální faktory**
  - pohlaví a věk
  - deprese, neuroticismus
  - přístup ke sportu v rodině (výchova)
  - zkušenost s pohybovou aktivitou
  - sebevědomí, vnímání vlastních schopností
- **faktory prostředí a programu**
  - příprava (vzdálenost od bydliště)
  - čas, typ cvičení

Health Belief Model (HBM)

(Hochbaum, Rosenstock & Kegels; 1950s)

Vymyslete co nejvíce **výmluv, proč nemůžete** (jako potenciální klient rekondičního centra) **cvičit pravidelně.**

Zdroj: its-about-you.blog.cz

Obecné zásady pro předpis PA

- .**struktura** každého cvičení – rozcvičení, hl. část, zklidnění
- .**posuzování** a hodnocení
- .znát **kontraindikace**, znát rizika přetížení
- .**vyšší kontrola stavu jedince při zatížení** (více „hlídat“: subjektivní obtíže, intenzitu zátěže)
- .důslednější **regenerace a kompenzace**
- .**individuální přístup**
- .**princip FITT**
- .**protahování** – součást rozcvičení i důležitost po tréninku
- .cvičební deník (např. kolik energie vydám, pokud cvičím kvůli zhubnutí...)

K čemu nám může sloužit toto?

S
O
A
P

SOAP analýza

Dle ACSM 's exercise management for persons with chronic diseases and disabilities 1997

SUBJEKTIVNÍ data

- před „testováním“, shrnutí problému, anamnéza /prodělané choroby a provozované PA/, příznaky (např. dušnost, bolest na hrudi, slabost, bolesti v zádech, únava...) + užívané léky

OBJEKTIVNÍ data

-aplikovat správný test, který bude charakterizovat kapacitu zátěže a pomůže stanovit limity a rizika

ASSESSMENT (HODNOCENÍ)

- určení problému či stavu jedince (např. obezita, nízká aerobní kapacita, bolest levého kolene, kyfoslóza, ale třeba vysoká motivace k pohybu)

PLÁN

= rozumná cesta ke zvýšení QL s využitím krátkodobých a dlouhodobých cílů včetně rizik, benefitů a ceny

FITT

základní součást pohybových doporučení

FREKVENCE

INTENZITA

TRVÁNÍ

TYP

Typ

Intenzita cvičení?!

dle SF (příklady):

- % maxima – např. 65-85 % SFmax
- % tepové rezervy – viz dále
- cca 10 tepů pod cílovou nebo kolem cílové
- měření před, při – každých 5 min, po
- před cvičením by neměla být SF vyšší než 100/min, při rozcvičení by se měla zvyšovat pozvolna a nepřesáhnout 60 % SFmax, po 5 min cílové zátěže by měla dosáhnout cílové hodnoty, po ukončení aerobního cv. by se měla výrazně snížit, po skončení zklidnění a závěrečném strečinku by měla být nižší než 100

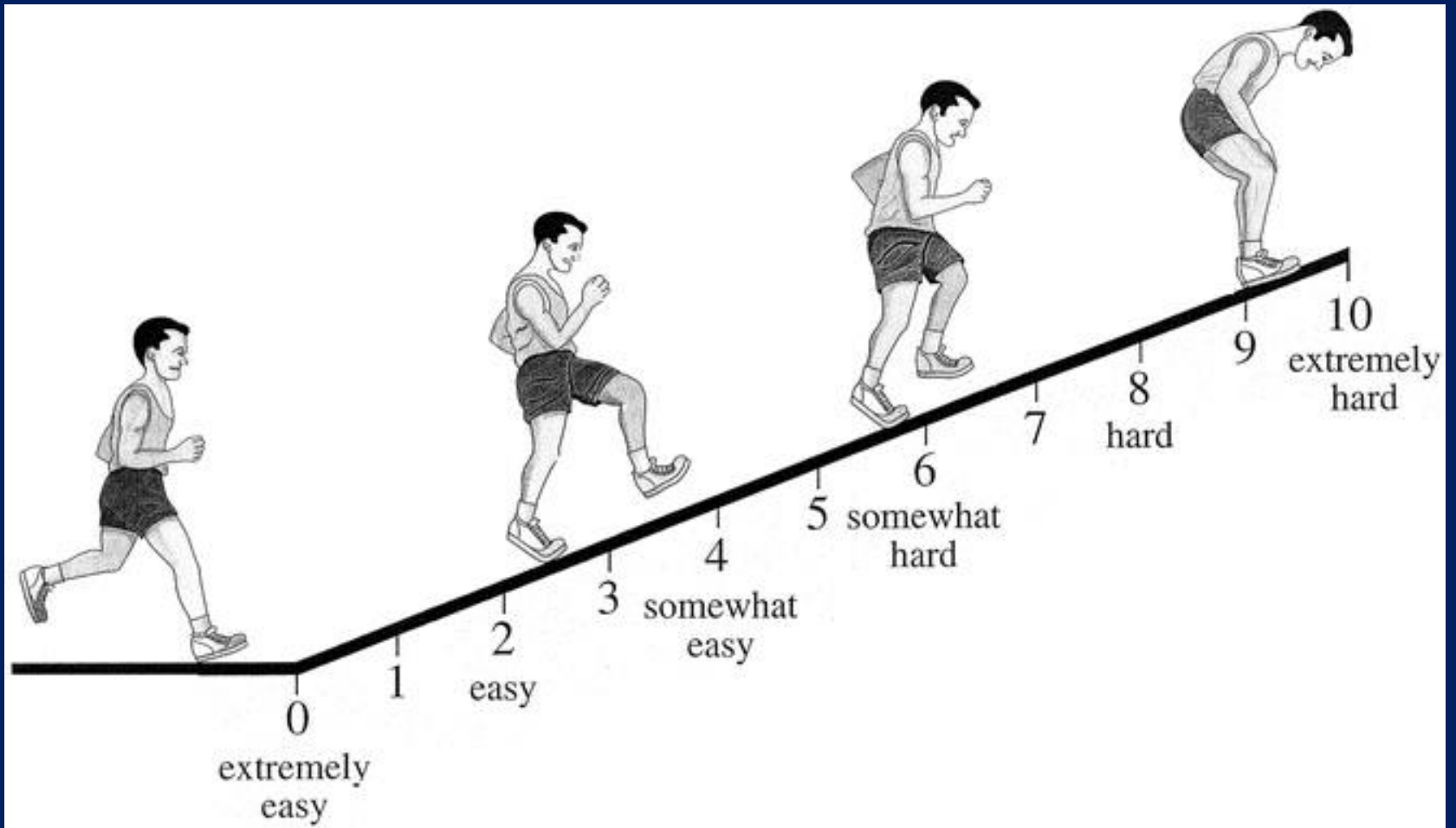
dle subjektivního vnímání: test mluvení, Borgovy škály

Borgova RPE

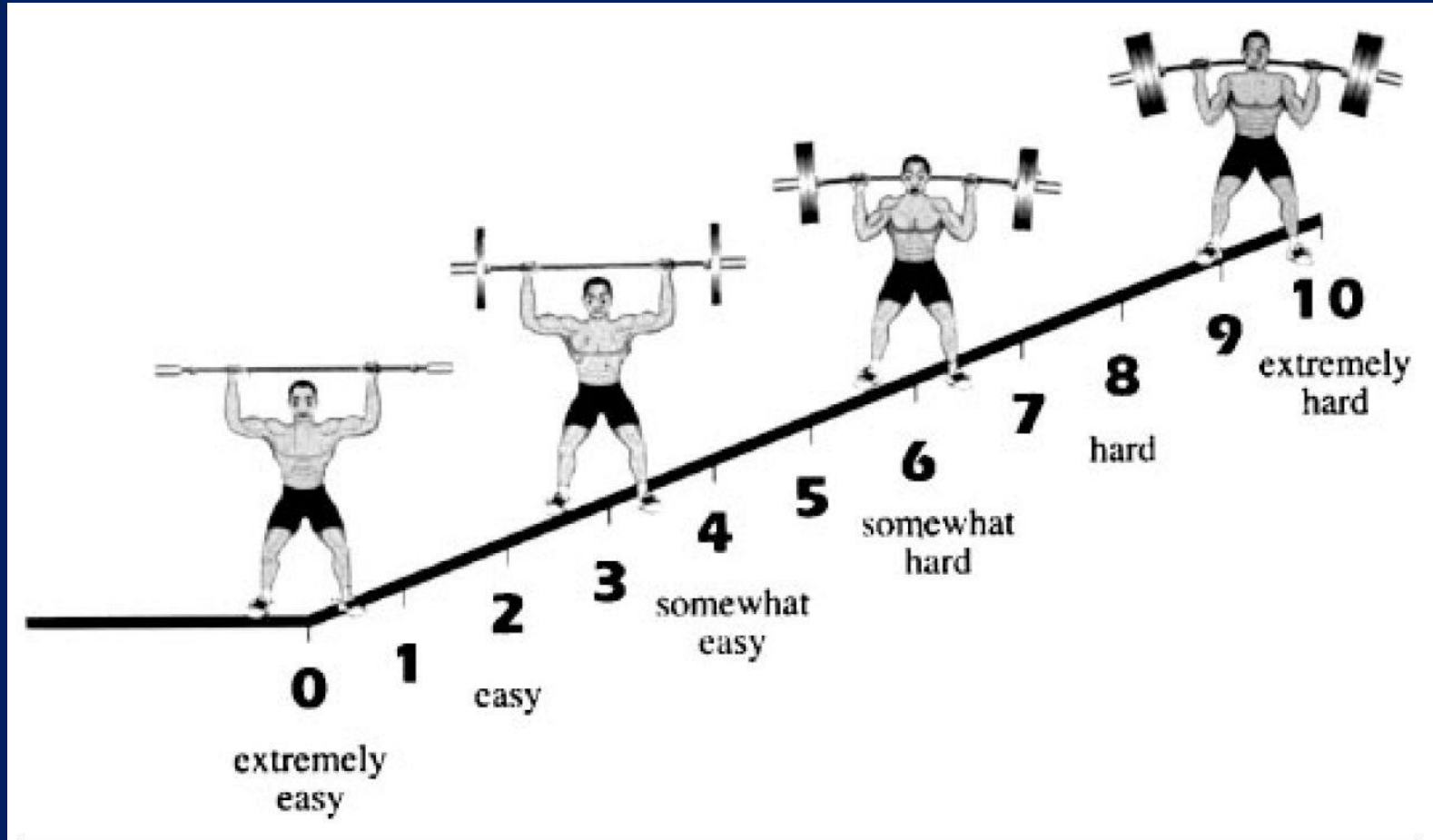
Rating of Perceived Exertion (RPE)	
6	No exertion at all
7	
8	Extremely light
9	Very light
10	
11	Light
12	
13	Somewhat hard
14	
15	Hard (heavy)
16	
17	Very hard
18	
19	Extremely hard
20	Maximal exertion

- + test mluvení
- klient schopen zpěvu
- klient schopen hovorů
- klient sípá / je dušný

OMNI RPE dle Robertsona

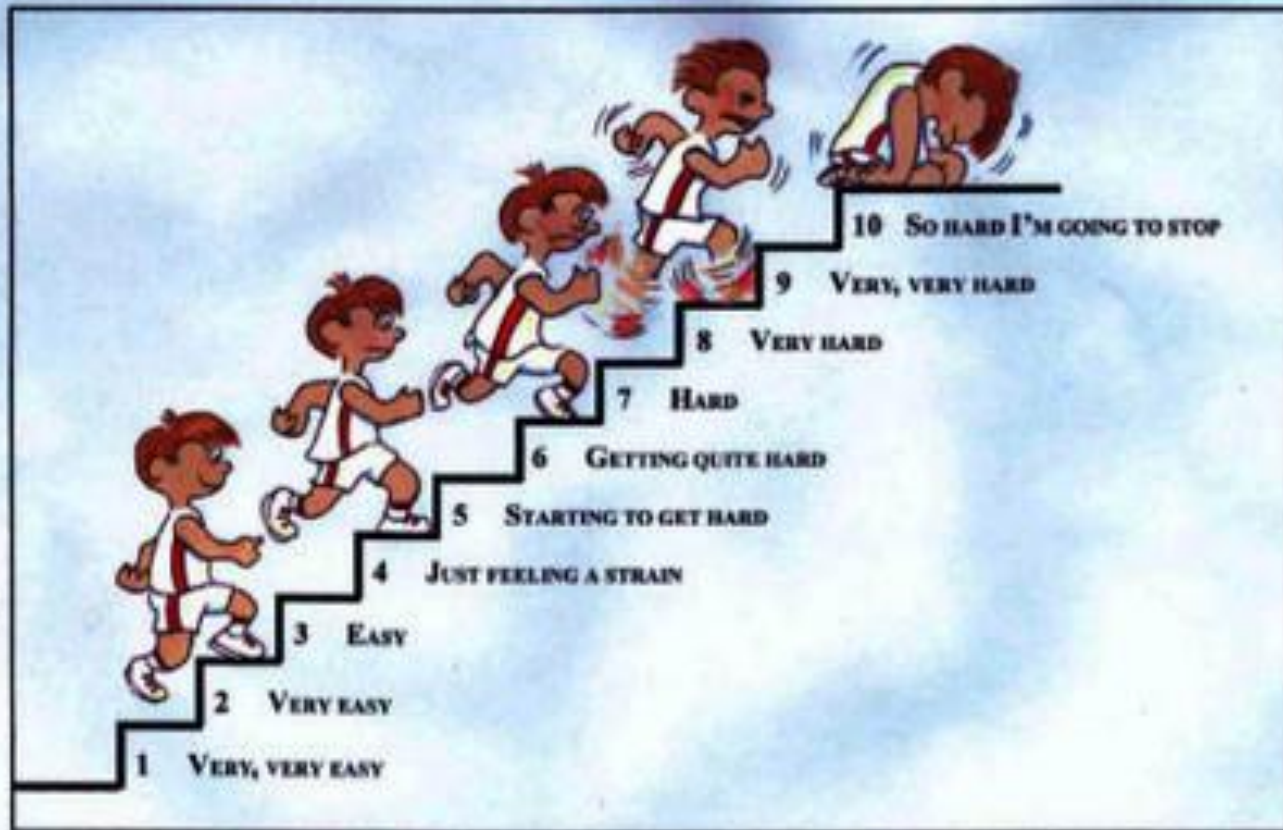

OMNI RPE dle Robertsona

FIGURE 1. OMNI Perceived Exertion Scale for Resistance Exercise.

Obrázková CERT

Intenzita cvičení?!

Výpočet dle “srdeční rezervy”:

$$= (SF_{\max} - SF_{\text{klid}}) \times \text{koef.} + SF_{\text{klid}}$$

- koeficient od 0,55 do 0,65
- SFklid můžeme změřit
- $SF_{\max} = 208 - (0,7 \times \text{věk})$
pokud možno změřená při zátěžovém testu

intenzita musí být dobře tolerována !
záleží na „fázi“ tréninku / cvičení

kontinuální vs. intervalová

Jak často? A jak dlouho?

■ záleží na způsobu, intenzitě a úrovni zdatnosti... ale

■ Kolik pohybu je dostačující?

– Vícekrát denně? Denně? 3x týdně? Jednou týdně?

– Je lepší 15 min denně nebo 50 min dvakrát týdně?

– Kde je práh pro metabolické adaptace?

■ **Pro metabolické změny**

30 min je nutné minimum při optimální intenzitě!

45 min při nízké intenzitě

spolu s rozcvičením a zklidněním tedy nejméně 60 min

ideálně 3-5 x týdně (alespoň 2 x týdně) - obden

+ krátce, avšak denně (nebo aspoň 1x týdně ale „pořádně“):
protahovací a kompenzační cvičení, koordinace atd.

Kontraindikace PA (kdy opravdu necvičit)

OBECNÉ ABSOLUTNÍ:

- neobvykle velká únava či slabost
- závažný zánět infekční i neinfekční
- akutní úraz
- krvácení, šok

OBECNÉ RELATIVNÍ:

- onkologické onemocnění
- neurologické a smyslové onemocnění

Kontraindikace PA (kdy opravdu necvičit)

INTERNÍ ONEMOCNĚNÍ

- aktuálně dekompenzované metabolické choroby
- akutní zánět žil
- akutní IM, CMP
- akutní zánět srdce (myokarditida atd.)
- nestabilní angina pectoris
- závažnější srdeční vady a poruchy srdečního rytmu
- srdeční aneurysma
- srdeční selhání
- neléčená či labilní hypertenze (klid TK nad 160/100)

Cvičíme s rozumem

•Ukončit cvičení při pocitu:

- dyskomfortu
- bolesti /zejm. na hrudi/
- dušnosti
- nausey
- motání hlavy
- únavy

■Pozor na:

- nepravidelnou SF
- hypertonickou reakci
- pokles TK při cvičení

Nezapomenout na:

- zahřátí
- zklidnění
- pravidelné dýchání
- doplňování tekutin

Hodnocení oslabených jedinců (pro potřeby tvorby tělovýchovného programu)

aneb
repetitorium zátěžového testování
a dalších metod funkčního hodnocení

Zátěžové testování

• typy:

- maximální / submaximální
- aerobní / anaerobní
- laboratorní / v terénu (field tests)
- běhátko // bicyklový ergometr // rumpál
- dynamické / statické (handgrip)

• co se měří ?

- SF, TK, EKG
- RPE, dušnost
- VO_2 , VO_2max , METs
- laktát, AT nebo VT

• protokoly:

- stupně
- kontinuální
- specifické

Cooper test

Wingate

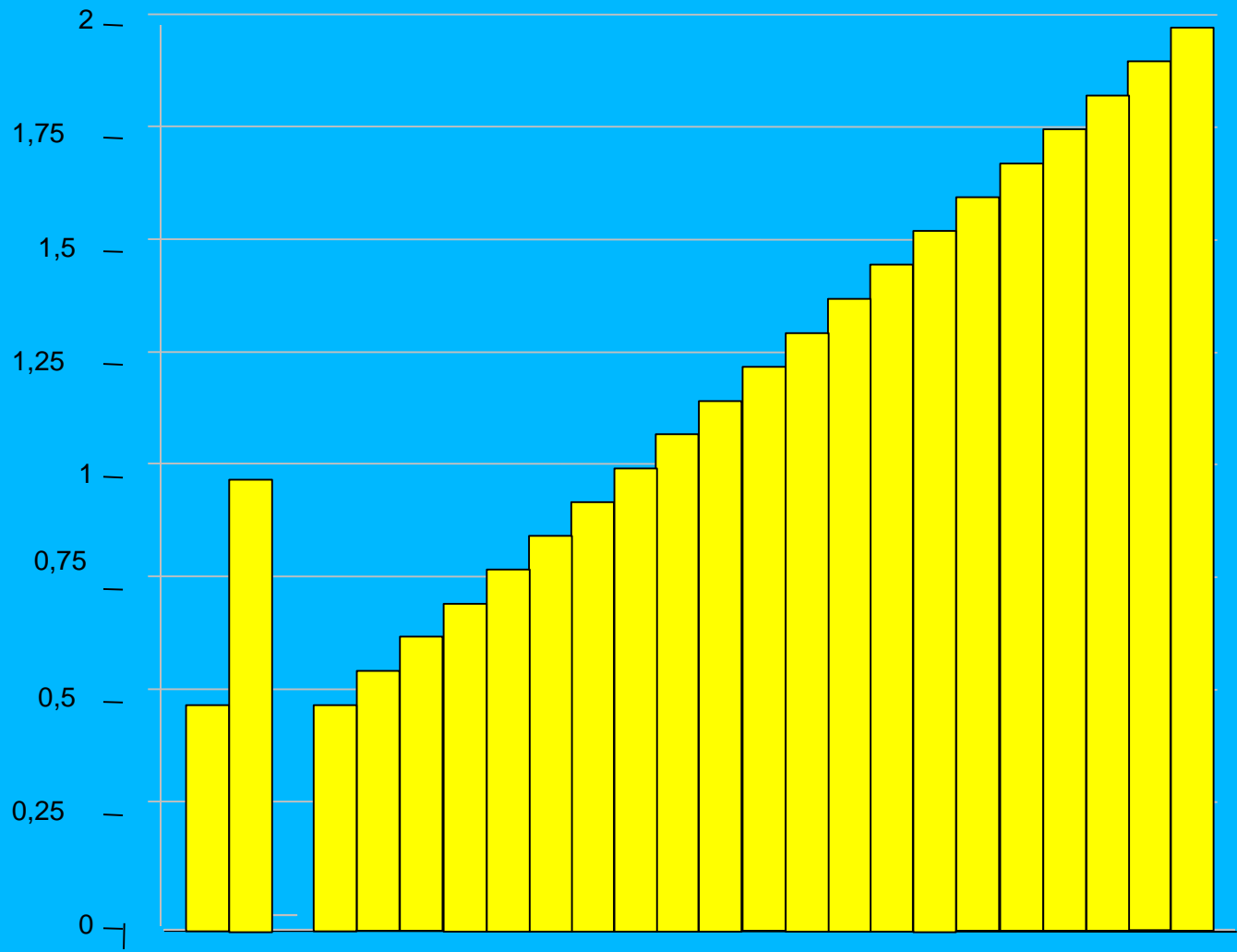
W 170

6 MWD

Zátěžové testování

- U nemocných a oslabených často nízké intenzity, nejlépe ve **Wattch / kg hmotnosti**
- *Pravděpodobně nejideálnější test:*
  - **2-3 stupně submaximální zátěže** (např. 0,5 W/kg, 1 W/kg, 1,5 W/kg každý 3-4 minuty, u těžších i méně)
  - **+ krátký ramping protokol do maxima** (od určité základní zátěže téměř kontinuální zvyšování např. od 30 W, každých 10 s přidat 5 W)
- + ortostatický test
- + handgrip = izometrická zátěž

Posouzení vyšetření zdatnosti z hlediska:

- funkčně – metabolického (tedy testem přes anaerobní práh do maxima)
- symptomatického (litem jsou patologické příznaky – bolest, dušnost, změny EKG)
- volního (nejistota, negativní zkušenost, deprese)

**Kineziologický rozbor
aneb je třeba se podívat také na
stav pohybového aparátu**

- základní údaje (anamnéza) vč. motorického vývoje, pohybového režimu, traumat, chorob, somatotyp...
- STOJ** (celkové držení, polohy částí těla, proporcionalita, osy)
- CHŮZE**
- POHYBOVÉ STEREOTYPY**
- KLOUBNÍ POHYBLIVOST**
- HYPERMOBILITA**
- ZKRÁCENÉ SVALY**
- SVALOVÁ SÍLA**
- ANTROPOMETRIE**
- HODNOCENÍ NOHY**
- POSTURÁLNÍ STABILIZACE**
- hledání asymetrií, souvislostí, dysbalancí („detektivka“)**

Hodnocení únavy při zátěži

- **barva kůže** → zčervenání – značné zčervenání – zrudnutí/cyanoza, bledost
- **pocení** → malé – propocené triko – trenky
- **dýchání** → pravidelné rychlé – hodně rychlé – velmi rychlé/nepravidelné/ústy
- **pohyby** → správné – menší nepřesnosti – nekoordinované
- **vnímání** → bez chyby – menší nepřesnosti – plní jen velmi hlasité povely
- **subjektivně** → bez potíží – únava, bolesti DK – bolest hlavy, nauzea, závratě

U druhého stupně opatrně, třetí stupeň (tj. např. propocené trenky) u oslabených ne!!

Na závěr kasuistika z praxe

**B.Č., 72 let, ICHS (po IM), ICHDK, hypertenze,
Parkinsonova choroba, divertikuloza, nefrolithiasa,
koxartroza a spondylartroza, skolioza**

Vstupní vyšetření zátěžovým testem:

Klidové hodnoty: TF 72, TK 150/80

Maximální hodnoty: 155 W, TF 128, TK 180/90 (6 METs)

Začal chodit 1 x týdně na aerobní trénink na bicyklovém ergometru, 1 x týdně na cvičení ZTV v tělocvičně a měl spoustu otázek...

V ergometrických trénincích začínal s 20 min na 30-50 W s TF 75-80 a TK 140/90 v zátěži. Po 3 měsících začal docházet 2 x týdně a po roce zvládal intervalovou zátěž až do 140 W, celkově 50 min.

V mnoha „objektivních“ ukazatelích se zlepšil, v některých zůstal na stejné úrovni, při „výpadcích“ /choroba, prázdniny/ se zhoršil. V průběhu byly i díky pohybové terapii diagnostikovány další zdravotní problémy.

Z osobní výpovědi B.Č

- Pozoruji pozitivní dopad na držení těla, fyzickou a psychickou stabilizaci, imunitu.
- Došlo u mě k menšímu snížení TK a jeho stabilizaci (není tolik ovlivňován předchozí námahou, psychickým a fyzickým vypětím, rozčilením apod.), ověřil jsem si „syndrom bílého pláště“.
- Důležité pro mě je poznání, jakou námahu si můj organismus vlastně může dovolit – mohu uskutečňovat aktivity, o nichž jsem si dříve myslel, že si je již nemohu dovolit /tanec/.
- V důsledku tréninku nepoklesla má hmotnost překvapivě ani o jedno deko.
- Mám dojem, že již tolik netrpím poruchami či ztrátou rovnováhy / stability.
- „Cévař“, u něhož jsem byl na kontrole kvůli ICHDK řekl, že můj stav se zlepšil.
- Pohybová aktivita měla pravděpodobně vliv i na hodnotu mé glykémie (lékař už mě „nestraší“ cukrovkou).

„I přes mé četné vážné diagnózy a polykání spousty prášků a vzhledem k mému věku došlo u mě v posledním roce k vzestupu jistoty a sebevědomí, k fyzické a psychické stabilizaci a tím se zvýšila i kvalita mého života.“